

Joaquima de Vedruna arrelada a Vic

M. Teresa Llach i Galilea CCV

«Traslladades unes plantes se deu mirar si la terra està ben preparada. (...) sinó no llevaran el fruit que se desitja (...)» Des de Vic ho escriu Joaquina de Vedruna l'any 1832 referint-se a un context que no fa al cas. Però l'experiència personal donava valor a les seves paraules.

Puja a la Plana a la primavera. Qui ho diria?

Només amb 16 anys la jove muller de Teodoro de Mas es trobà amb la inhòspita terra campa del refús dels sogres. El primer contacte amb Vic no podia ser més decebedor.

Els cors dels avis paterns s'ablaniren amb la primera néta. El record de Vic, amb el nadó als braços, de retorn a Barcelona, començava a assemblar-se a una bona terra de conreu.

De boca d'en Teodoro coneix la realitat de Vich (amb *h* des de centúries enrere fins a 1980). Tot just estrenat el segle XIX compta amb una població de 9.000 habitants. Està en auge. Amb orgull, li diu que és la ciutat més poblada de Catalunya després de Barcelona. El Mercadal és el centre de la vida comercial i del tràfec de pagesos dels encontorns. Ha crescut el nombre d'adroguers i candelers de cera. La indústria tèxtil progressa, augmenten «els paraires o senyors del drap», els telers per a la fabricació d'estamenyes, els cardadors de llana i sobretot el nombre de dones que la filen. Pel que fa al cotó, la fabricació de mussolines, indianes i altres teles va abastint el mercat comarcal i els de més enllà. Hi ha teixidors de lli i de cànem. Els corders proliferen en favor de la producció d'espardenyes. I no oblidem el gremi dels velers en la confecció de vels i mantellines. I tants d'altres que figuren en els noms dels carrers de la ciutat: Argenters, Serrallers, Aluders...

Aquesta menestralia urbana captiva especialment Joaquina, més inclinada a mirar avall que amunt, en la jerarquitzada escala social.

Teodoro també li explica la faisó barroca de la ciutat, on la petita noblesa rural s'ha establert. I la quantitat d'esglésies i convents que té –encerclant el centre, ocupant el lloc dels antics ravals–, que ni temps ha tingut per entrar-hi pietosament a resar. I la catedral nova, neoclàssica, que entre dissensions es va enllestint.

I aquesta sentor especial, que no coneixia? El porcí, és clar. La noia barcelonina comença a saber totes les virtuts del porc i com de l'animal se n'aprofita tot. Ja sigui com a menja, de moltes menes, o la pell com a guarniment. Les adoberies, al costat del Mèder, quina pudor! I la llonganissa, quina delícia!

Quedar-se. Fins quan?

L'ambició i la invasió napoleònica portaren la família De Mas a Vic, per fer-hi estada, el juny del 1808. Joaquima entra com a mestressa al Manso Escorial. Aquest casal del 1630 als afores de Vic, però només a 15 minuts de la plaça Major, és una hisenda considerable; el camí de Tavèrnoles (avui carrer Sant Jordi) i la carretera de Roda la limiten per llevant i ponent. Els camps s'enfilen fins darrere els Caputxins pel sud, i pel nord una punta allargassada clou la finca.

Vic és casa seva. Les febles arrels es van enfondint i enrobustint. Temps de lluites, ocupacions, impostos dels dos bàndols, segrestos de collites. Hi hagué temporades de treva però sempre amb l'ai al cor. I amb el marit fet capità per les autoritats del Principat. Preveient un possible final tràgic en campanya, Teodoro testa a favor de la dona el gener de 1809, per si de cas!

Vigatanes seran tres filles nascudes en aquests anys i batejades a la catedral: la Carlota, l'octubre de 1808; la Teodora, el novembre de 1810, i la Teresa, el gener de 1813. Cada vegada, als quaranta dies, la mare feia cap a la catedral per a la cerimònia de purificació i la presentació del nadó, que la renovació del Concili Vaticà II suprimí. El fred era viu a fora però al cor hi duia el caliu de la joia, anant i tornant pel camí de l'Escorial i els carrers dels Caputxins, Dues Soles i Sant Miquel Arcàngel.

Als ulls i al cor hi duia moltes llàgrimes quan assistí a l'enterrament d'en Francesc, de només sis anys, a la parròquia de la Pietat el març de 1809, i al de la Carlota, tan sols amb onze mesos, el mateix any. L'ordit i la trama de penes i alegries.

El món relacional de Joaquima de Mas així que s'instal·là a Vic es va anar eixamplant. Un primer lloc l'ocupa la pagesia, les famílies dels masovers. És una mestressa propera, senzilla, que cada dia fa nous aprenentatges. Aquestes dones feineres li ensenyaran els secrets menuts de la cuina casolana en temps de vaques magres. Elles i les famílies es beneficiaran del seu exemple humil, del seu testimoni creient, amb una pietat gens melindrosa, oberta a l'essencial.

Amb la mateixa naturalitat tracta amb aquell món més similar al dels seus orígens, els Parrella, els Plantalamor, el baró de Savassona, que era diputat de la Junta Suprema de Catalunya i a qui els francesos el 1808 li ocuparen els béns. Donya Joaquima de Mas es mostra sempre tal com és, les caretes no van amb ella.

Quan fa bon temps és agradable passejar pel Prat de la Riera, després que l'Ajuntament l'agençà per a l'esbarjo dels ciutadans. Amb tres fileres d'arbres, amb bancs llargs i baranes de ferro, d'esquena al riu i amb murs de contenció. Arribava fins al

solemne portal del Vi Gros, prop d'on ara es troba el pont de la carretera a Barcelona. Aquest portal tingué un segle de vida, fou enderrocat el 1868. Ben segur que en Teodoro, quan era a casa, i la Joaquina devien anar amb la mainada al Prat de la Riera, per canviar per unes hores els camps de cultiu per un passeig que recordava el de l'Esplanada de Barcelona. El baró de Maldà en la seva estada a Vic, el 1808, en parla amb satisfacció. A Vic no es trobava assetjat pels gavatxos (francesos) ni pels afrancesats, que tant enuig li causaven veient-los a Barcelona. Poc imaginava allò que vindria després, quan ell ja seria fora del seu aixopluc vigatà!

A Joaquina de Mas, en canvi, li tocà fugir de Vic, com a la pràctica totalitat de la població, en la primera ocupació francesa. El Montseny majestuós, que contemplava des de casa seva i per primera vegada el veia vestit de blanc l'hivern de 1809, seria un recer per a ella i els nens en el mas d'alta muntanya, el Clot de la Móra. Finalment i feliçment tornà a Vic. Però la ciutat i el mateix Manso havien quedat molt ferits pels saquejos i les bretolades dels ocupants. Tot és casa seva, les arrels s'enforteixen. No es deixa vèncer pel desànim. Seguiran a intervals les ocupacions franceses, però la població, més o menys esporuguida, roman a la ciutat.

El 20 de febrer de 1810 es lliura un combat molt dur als afores de la capital d'Osona, a la plana de Malla, entre les tropes franceses i italianes del general Souham i les tropes del bàndol patriota, espanyoles i suïsses, comandades pel general O'Donnell. El nom d'aquesta batalla, amb la grafia castellanitzada de *VIQUE*, es troba inscrit a l'Arc de Triomf de París. Els soldats vençuts fugiren cap als boscos de Collsuspina. Vic s'omplí de ferits d'ambdós bàndols. Coneixent el tarannà de Joaquina fa de bon pensar que ella, com tants altres voluntaris i voluntàries, s'oferí per tenir-ne cura quan l'hospital de la Santa Creu no donava l'abast i es féu una crida al poble.

L'estrella de Napoleó s'apaga el 1814. Ferran VII, el Desitjat, torna a Espanya. Diguem que arriba la pau, però molt aviat començaran les lluites entre liberals i absolutistes que, amb uns noms o altres, s'estenen durant una bona part del segle XIX. Però anem a la història menuda. En Teodoro de Mas té la salut malmesa, pel que ha representat la duresa de les campanyes de guerra en tantes ocasions i pels maldecaps afegits per part dels germans i altres parents, que li fan reclamacions econòmiques en temps tan precaris. Ara és hora de tornar a Barcelona. Marxar, per a Joaquina, és tancar un capítol important de la seva vida. Ara sí, se sent arrelada a Vic.

Hi torna, de vegades. La mestressa del Manso s'ha fet imprescindible per a aquella bona gent de les masoveries.

Breu estada coneguda

Trobem Joaquina a Vic, per la matança del porc, el gener de 1816. Ha vingut amb la filla petita, la Maria del Carme (Marieta), que té vuit mesos. La mestressa del mas té la màxima autoritat per organitzar les feines.

No té por del fred i ara sí que en sap, dels beneficis del porc. Una carta d'en Teodoro des de Barcelona (del 26 gener) diu: «Veig la gran matança que has fet i que estaràs divertida, més que més si estàs sola (sense la família), però sola o amb companyia, desitjo que tornis al més aviat possible (...)». És una epístola expressiva, sobre els fills, els problemes econòmics, i abrandada d'amor per l'esposa, i del desig de viure *junts molts anys en mútua companyia*.

La viuda De Mas

Només havia passat un mes i mig quan Teodoro moria a Barcelona, el 4 de març, víctima d'una tuberculosi galopant. S'obren ferides al cor, es clouen pàgines de la vida. Quelcom es manté inesborrable en el seu interior: la confiança en Déu que és Pare, la contemplació de Jesús a la Creu assumint el dolor humà, donant sentit al sense sentit i coratge per seguir endavant, malgrat tot.

Ho té decidit: viurà a Vic. Al cap d'uns mesos, Joaquina amb la mainada puja a la Plana, vestida de dol. També el porta per la petita Joaquina, morta farà un any quan tan sols en tenia nou. Té raons per instal·lar-se a Vic, des de les més prosaiques fins a les més espirituals. Una economia d'autoconsum al Manso serà més viable econòmicament. Dedicarà més fàcilment temps a la pregària. Dalt de les golfes, en els anys anteriors, havia descobert unes bigues en forma de creu a terra; seran el seu recer.

Els sis fills, diversos en edat i temperament, donen alè a la viuda De Mas. Caldrà suplir, tant com sigui possible, la figura paterna i no li mancarà l'ajut, sempre encerrat, dels seus germans en general, i d'en Ramon en particular. Caldrà fer front a les pretensions econòmiques dels cunyats i preservar el patrimoni dels fills, caldrà una provisió molt gran de paciència i fortalesa.

Per a ella la formació cristiana dels fills ha de ser l'eix que beneficiï un creixement humà íntegre. El tema de l'educació el considera prioritari. Per a l'hereu, el noi (Josep Joaquim), podrà tenir un estudiant del Seminari, i tal vegada sigui avinent que l'allotgi a casa, com ho fan tantes famílies conegudes. Podrà donar un cop de mà a les noies grans, i ella tindrà cura d'altres aspectes formatius per a totes les filles, tan escaients per a la infància femenina de l'època: cosir, brodar, fer punt de mitja.

Joaquima farà seva i ben seva la complexa responsabilitat d'un mas amb terres, bestiar, masovers, sotmès malauradament a plets i contribucions. No li cauen els anells de les mans per intervenir en tasques domèstiques, al costat de criades i pageses. Sap prou bé les conseqüències de la meteorologia sobre els sembrats i els arbres florits, les propietats de la boira. Afegeix al seu vocabulari barceloní el ric patrimoni de la parla rural i vigatana.

Encara que la història familiar no en fa esment, no es pot deixar de pensar que aquella viuda d'un hisendat, jove, de 33 anys, agraciada, bona i cordial, segurament va tenir ocasió per a unes segones núpcies. El que es pot afirmar és que en el més pregon del seu cor guardava el desig de ser tota de Déu, quan arribés l'hora, entrant en algun convent de vida contemplativa on admetessin viudes.

El capgirament de 1819

Muntant la seva cavalcadura, Joaquina de Mas tornava de Barcelona després d'haver passat la nit possiblement als Hostalets. Tenia pensat anar a missa a les Tereses, després d'enfilar la muralla. Però l'animal no es va aturar i seguí carrer dels Caputxins avall (avui carrer de Santa Joaquina de Vedruna) fins a parar-se davant de la Divina Pastora. Estava acostumada a anar-hi, ja que tenia molt propera aquesta església. Hi entrà i es trobà amb un frare nou, Esteve d'Olot. No sabem en quin moment, ella li manifestà el seu propòsit de ser monja de clausura quan tingués els fills col·locats, i aleshores vingué la sorpresa: havia de fer una cosa nova, dedicar-se a l'educació de les nenes i noies i als malalts, tan desatesos! Amb reflexió i pregària abandonarà les seves aspiracions d'una vida conventual i començarà a preparar-se per ser fundadora d'un Institut de germanes dedicades al servei directe del poble, mancat de bones mestres i infermeres. Encara n'hi ha per temps. Freqüenta l'Hospital de la Santa Creu per tenir cura dels malalts i, pedagògicament, hi porta les filles en algunes ocasions.

El capgirament de 1822

El regnat absolutista de Ferran VII, entre 1814 i 1820, fou una etapa excessivament intransigent i rigorista, i acabà exacerbant l'ànim dels liberals. El cop militar del general Riego a l'inici de 1820 és ben rebut per molts i la revolta s'estén obligant el rei a jurar la Constitució, donant lloc al Trienni Liberal. El que succeeix a l'exterior també entra a les llars. El noi s'allista al bàndol absolutista, com tants altres terratinents. Seran finalment ajudats per França. El desembre de 1821 s'aixeca al bell mig del Mercadal el monument a la Constitució, una alta columna sobre pedestal

i al capdamunt la figura d'una matrona, que el poble anomenarà burlescament «la Niña». Les mesures anticlericals provoquen les ires dels absolutistes, és una escalada de violència i venjança. El Manso és confiscat pels liberals i la mare amb les nenes, per por de represàlies, emigren a França. S'instal·len a Prada de Conflent, juntament amb d'altres exiliats. Des d'allà s'assabenten de l'assassinat del bisbe Strauch. Joaquina, amb l'evangeli a la mà, ni que sigui en la seva època, no pot veure amb bons ulls les formes violentes que comporten tantes atrocitats on tothom hi perd.

Tornen a Vic un cop acabada la contesa, i recuperat el Manso. La filla gran, l'Anna, el 1818 havia entrat a les clarisses de Pedralbes. I enguany, l'agost de 1823, es casa l'Agnès, amb Josep d'Argila. On seria la celebració? A la catedral? A la parròquia de la Pietat? Tindran el pis al carrer de Sant Hipòlit (avui de Sant Miquel dels Sants). El mes d'octubre, el noi, en Josep Joaquim, es casa també a Vic amb Rosa Poudevida. Viuran a Igualada. A Prada, Joaquina havia fet amistat amb Josep Estrada, administrador de l'hospital igualadí. De fet, aquest laic va ser el primer en saber el propòsit fundacional de Joaquina. L'amistat perdura amb ell i la família. Estrada procura feina a Igualada al noi, tot just casat. Aquest fet permet disposar d'un extens epistolari familiar, sobretot del 1824. Joaquina és una dona comunicativa, i a través d'aquestes cartes coneixem les seves relacions, els seus trànsits pels carrers de Vic. El part del primer fill de l'Agnès la porta a quedar-se uns dies a casa d'ella, per cuidar mare i fill. Frequenta l'església de Sant Felip Neri, i quan va al Carme prega davant la tomba de Teodor, al passadís central, al peu de les escales que puguen al presbiteri. (Tot ha quedat invisible d'ençà de la restauració feta al terra de l'església amb la cobertura de mosaic.) El difunt havia estat traslladat a Vic des de Barcelona immediatament després de la seva mort.

Joaquina s'ha fet tan seus aquests verals vigatans, que en una carta al fill, escrita des de Barcelona, on porta dies per resoldre-hi problemes jurídics, diu ben clarament: «Ja voldria estar llesta de tot per marxar de Barcelona, que no m'agrada». I n'era filla!

La germana Joaquina de Mas del pare Sant Francesc

La fita de 1826, el 6 de gener, aquest sí que és un capgirament definitiu. El dia de Reis, en la gèlida matinada, s'apressa tot passant per davant de la catedral, sota el campanar, fins que s'endinsa al Palau Episcopal. El bisbe, Pablo de Jesús Corcuera, l'espera. Joaquina pronuncia els vots, la seva consagració a la vida religiosa. Ella es queda a l'oratori durant una hora i mitja. És un temps molt dens. Tot resta entre el silenci agraït de Joaquina i el misteri de Déu, Pare, Fill i Esperit.

26 de febrer de 1826

Aquesta és la data fundacional de les Carmelites de la Caritat Vedruna. Tot i que el nom tindrà una evolució, de moment seran Terciàries Carmelites. Les cinc candidates a seguir el projecte de Joaquina han tingut temps per discernir. Han sovintejat les trobades amb ella. Són joves, saben què volen i l'estil de vida pobra i entregada que els espera.

Avui, tercer diumenge de Quaresma, es reuneixen a la Divina Pastora. La missa, el viacrucis, i tornen juntes al Manso per començar la vida comunitària. Els inicis d'una Congregació sempre són humils. Un brot menut, que creixeria. Noves arrels en el sòl vigatà. La primera celebració és un dinar de sopa de farinetes demanada a una masovera.

Els vells carrers guarden el xiuxiueig de converses, no sempre afalagadores: «I ara per què calen unes altres monges? Que no n'hi ha prou, de convents, a Vic?». Ho diuen alguns eclesiàstics sortint del Palau Episcopal, ben embolicats amb la capa clerical, que van a prendre el sol escadusser al Prat de la Riera. I al Mercadal, el dissabte, ja se sap, totes les xafarderies entre dones tenen també la seva paradeta: «Qualsevol diria que no en té prou amb els fills i néts, per embolicar-se a fer-se monja?». I als salons, potser al de Can Parrella (al començament del carrer Dues Soles): «Donya Joaquina és ben especial, la veiem pels carrers amb un hàbit de terciària carmelita, i una mantellina d'allò més senzill al cap»; «Ja es veia a venir, amb la seva dèria pels pobres!»; «També fa pensar una mica, nosaltres, vinga novenes i donar del que ens sobra; ella, però...».

Ella, però, ho dóna tot i es donarà del tot. No li valen les mitges tintes. Mestressa com és d'un patrimoni amb tantes esquerdes, no en gastarà ni un cèntim. Es quedarà amb els maldecaps, això sí, derivats dels plets i les reclamacions, en les llargues absències d'en Josep Joaquim, l'hereu.

Joaquina prescindeix de les enraonies. La realitat històrica i documentada és que els fills, el noi i la filla casada i les quatre filles monges, seran sempre objecte de tota l'atenció i el seguiment per part de la mare. I els néts ocuparan un lloc privilegiat en el cor de l'àvia.

Ara eixampla el seu lliurament amb la formació de les novícies i l'ensenyament de les nenes necessitades de l'entorn. Primer en són tretze; al cap de poc, cinquanta-sis.

A les nits vetllen malalts. L'Escorial, fora muralles, esdevenia un lloc solitari per les anades i vingudes de les germanes, i els brètols de torn les molestaven.

Canvi de domicili: el carrer de la Riera

El bisbe Corcuera els procurarà estada dins de la ciutat, concretament al carrer de la Riera, a la casa del vicari general i futur bisbe Lluçia Casadevall. D'aquesta casa de pisos a la cantonada amb el carrer de les Basses (avui desaparegut) en devien ocupar el d'un replà. És cert que la comunitat ha guanyat en seguretat però ha perdut l'ambient rural del Manso, que tant valoraven. Popularment ja les anomenen Escorialeses, per raó del seu origen. D'aquella casa estant, entre finals de 1827 i 1829 Joaquima en sortí per fer les primeres fundacions: l'Hospital de Tàrraga, l'Hospital de Solsona, l'Hospital de Manresa i la Casa de Caritat de Barcelona, el 1829.

Aquesta darrera vingué de la mà del marquès de Puerto Nuevo, Ignasi Miquel de Sellés, i també de la seva muller, Eulàlia de Segarra, per l'amistat que tenien amb la viuda De Mas. El seu casal es troba davant per davant de l'església de la Pietat. La Casa de Caritat de Barcelona havia estat creada el 1802. Superats els estralls de la Guerra del Francès, amb una reinstal·lació el 1804, es va fer efectiu un progrés a partir de 1824, per una millor dotació econòmica gràcies a la creació de noves indústries artesanes a l'interior de la Casa. El marquès era vocal de la nova junta des del 1829.

Ignasi Miquel de Sellés i Joaquima es coneixien i s'apreciaven, però hi hagué un moment tens quan, als començaments de l'Institut, ell li negà un socors econòmic, atribuïnt a una imprudència l'audàcia de la fundadora, pensant que havia iniciat un projecte insostenible. Al cap d'un temps Puerto Nuevo modificà aquest judici i valorà la virtut i l'acció de Joaquima. Per això pensà que una comunitat «escorialesa» seria apropiada per a un establiment de tanta envergadura. Sovintejaren les trobades a Vic, i després a Barcelona, fins que el novembre de 1829 es firmà el conveni. I Joaquima hi destinà vuit germanes.

En aquests anys al carrer de la Riera Joaquima viu esdeveniments de tots colors a nivell familiar. La Teresa, la penúltima de les filles, ha entrat a les clarisses de Pedralbes on és professa la germana gran, l'Anna. El noi s'ha embolicat en la fracassada federació de realistes purs i passa mesos empresonat a Hostalric. La mare fa mans i mànigues perquè en pugui sortir. Les cartes al fill i a la nora («si fos filla meva no l'estimaria més») en aquest temps són bona mostra dels seus afanys. Fra Esteve d'Olot mor el juliol de 1828 al convent dels caputxins de Vic (on ara hi ha l'edifici del CAP Nord). No solament havia pensat en el projecte d'una nova congregació, sinó que havia anat seguint els primers passos amb tota cura i amb la seva llarga experiència i consell.

A l'esquerra del carrer dels Caputxins

Els inconvenients de residir al carrer de la Riera augmenten amb l'increment de novícies, però aleshores no hi havia ni crèdits, ni terminis, ni plans d'ajuda. El pla d'ajuda havia de venir de la generositat de persones amb diners.

Fou el cas de la baronessa de Savassona, Raimunda Desvalls, que procurarà «dos casas que están frente de la que actualmente es su casa matriz y noviciado». En els padrons de 1831 hi figuren amb els números 77 i 78 (sobre el paper) i són habitades per «doña Joaquina de Mas y nueve Hermanas». El de 1833 diu, simplement: «Beatas carmelitas».

Els barons de Savassona i la família De Mas ja hem dit que feia anys que es coneixien. Tenien un palau a la plaça Major, que la Joaquina freqüentaria. En el seu lloc, l'any 1904 s'hi inaugurà la modernista Casa Comella. El baró havia mort l'any 1826, però l'amistat entre Raimunda i Joaquina continuava, aquesta l'havia ajudat molt confortant-la en el dolor per la pèrdua del marit.

Segurament el lloguer d'aquestes cases anava a càrrec de la baronessa. Són anys de creixement. Ingressa la jove Paula Delpuig, de Malgrat, que serà la successora de la fundadora. El 1831 la mare Joaquina ha obert una comunitat a Cardona que serveixi a l'hospital municipal i a l'escola pública. En aquests anys les seves filles Maria del Carme i Teodora professen al monestir cistercenc de Santa Maria de Vallbona. La mare sovintejava les visites a aquell monestir, igualment que al de Pedralbes per veure l'Anna i la Teresa.

Al marquès de Puerto Nuevo li ha estat encarregada la creació d'una Casa de Caritat a Vic. Es treballa discretament durant dos anys. Vist el bon paper que fa la comunitat a la Casa de Caritat de Barcelona el marquès no dubta a sol·licitar la presència de les germanes. L'edifici s'ubicarà a l'antic Hospital de Pelegrins (avui desaparegut), al carrer de Sant Francesc. Les germanes no tindran cap retribució, però quedaran cobertes les seves necessitats més indispensables.

El 10 de març de 1832 les germanes destinades, juntament amb la mare Joaquina, l'ajudant dels infants, una representació d'aquests i els comissionats per la Junta, es reuneixen a l'església dels Dolors per rebre la benedicció del Senyor. Després van al Palau Episcopal a rebre la del bisbe, que presideix la Junta. Ens podem imaginar aquesta singular comitiva i els sentiments de Joaquina, per poder acollir tants desvalguts del seu Vic estimat. El camí és conegut, i la primavera repunta en travessar el pont romànic de Queralt. Al cap de pocs anys, quan seran incautats els convents dels Trinitaris i dels Dominics, després de l'expulsió dels religiosos, la Casa de Caritat

s'instal·larà en aquests espaiosos edificis. Per altra banda, l'Hospital de Pelegrins o de Sant Bartomeu estava en un estat ruïnós, resultava insuficient per la quantitat d'asilats i patia el perill de ser bombardejat en època de guerra (tal com va succeir), per ser un punt estratègic fora muralla.

A la dreta del carrer dels Caputxins

Una escriptura del febrer de 1835 davant del notari Miquel Fàbregas ens informa:

«Geroni Serdà i Puigxuriguier, mestre corder, i Alberta Serdà Estevanell, cònjuges, a favor de Joaquina de Mas i de Vedruna. (...) Pren possessió corporal, real, actual de cada casa. Havent fet dita adquisició amb diners propis de la Sra. D. Ramona de Ferrer y Desvalls, Baronesa de Savassona, a través de l'apoderat de dita Sra. D. Guillem Constans. El valor de la finca és de 1.400 lliures barceloneses.

La finca consta de:

4 cases amb els seus horts, c. de Caputxins 145, 146, 147, 148 (numeració sobre padró) Inquilins:

145 Bernat Casadevall, teixidor.

146 Miquel Anglada, blanquer.

147 Llucià Roca, aguller.

148 Ramon Casadevall, teixidor de lli.»

Aquesta és la primera propietat de l'Institut, deguda a la generositat de Raimunda Desvalls que constatava dia a dia el bé que feia la humil i audaç empresa de Joaquina.

Els inquilins eren ben coneguts d'ella, per raó de veïnatge, i havia d'assegurar-se que tinguessin un allotjament digne en algun lloc adequat. Els canvis de domicili eren habituals en aquell temps. Fins i tot la seva germana soltera, Teresa, passà a viure a Vic definitivament, segurament per fer costat a la viuda. Visqué en diferents cases de lloguer, alguna al carrer de Caputxins, i fins i tot Joaquina l'acollí al convent, tal com figura en un padró de l'any, com a «Doña Teresa de Vedruna». L'última de les quatre cases baixant el carrer estava al costat de l'església de Santa Eulàlia.

L'església de Santa Eulàlia

Aquesta església romànica, documentada l'any 911, havia estat derruïda amb motiu de les fortificacions de la muralla dita *del morbo*, del segle XVII. Va ser reconstruïda en el mateix segle al carrer de Santa Eulàlia (després dels Caputxins i actualment de Santa Joaquina de Vedruna). El 1780 la capella fou restaurada i dedicada a la Immaculada Concepció, però el poble la seguia anomenant Santa Eulàlia.

La mare Joaquina demanà permís per obrir una porta lateral i entrar-hi directament, des de les dependències de la casa mare. Aquest permís no es concediria fins al 1844. La capella és com l'arrel de l'església actual de la casa mare, inaugurada el 1900 i dedicada a la Mare de Déu del Carme.

L'exclaustració de religiosos de 1835

Quan s'inicià la revolució liberal, el clergat vigatà s'arreglerà majoritàriament al costat dels defensors de l'Antic Règim i en patí les conseqüències. Durant la Primera Guerra Carlina, la població de Vic estava molt dividida políticament i comptava amb un nucli liberal prou nombrós i decidit, però la principal amenaça contra els convents la van constituir els milicians forasters més radicalitzats. A Vic hi havia set convents masculins i tres de femenins, de monges de clausura. Durant l'estiu els religiosos foren exclaustrats. Les monges pogueren restar als seus convents. Les carmelites de Joaquina de Vedruna no hi eren comptades, perquè només tenien l'aprovació diocesana.

Els problemes van venir per un altre cantó. Les bandositats entre carlins i liberals van provocar la recerca del fill de Joaquina, que estava exiliat, i per aquesta causa les represàlies les patí la mare.

A la presó

Era el 12 d'abril de 1837, el seu aniversari, complia 44 anys. Podem imaginar-la acompanyada de la fidel Maria Sabatés, la mestra de novícies. Segons el relat de la germana anava envoltada per un piquet de vuit soldats i un oficial, així pujà el tram del carrer dels Caputxins, per endinsar-se al carrer Dues Soles fins a arribar al vell palau dels Montcada (l'actual temple romà, que s'utilitzava com a pati d'armes del castell) que servia de presó. En entrar-hi, un soldat clavà un cop a Joaquina amb la culata del fusell, fent-la caure a terra. Hi passà cinc dies, resignada i pregant. Quan va ser alliberada, li van aconsellar marxar de la població. Era un comiat trist, sense saber quan tornaria. Anà a Berga, on es va fer càrrec d'hospitals de sang. Juntament amb quinze germanes s'exilià a França fugint de Berga, com bona part de la població, en ser a les envistes les tropes d'Espartero. Una dura travessa a peu, pel Pirineu.

Retorn a Vic l'any 1843

Amb noves energies, Joaquina de Vedruna es disposa a reflotar l'obra que ha quedat encallada i disminuïda. Quan arriba, consta en relats primitius com n'és de ben rebuda, particularment pels veïns. La seva qualitat humana la feia propera i el seu seny, prudència i experiència afavorien en moltes ocasions que fos objecte de la demanda de consell,

ja fos per a assumptes més o menys domèstics o més transcendents. Tenia un tracte igualitari amb tothom; i si calia decantar-se, ho feia envers els més desprotegits.

Encara que no s'establiran a l'Hospital de la Santa Creu, ella fa el que pot per millorar l'estat dels malats. A un veí jove, li demana si podria anar a afaitar els homes enllitats. A en Joan Toll li semblava que no en sabia, però ella l'anima; es buscà un company i al cap de poc ja eren uns quants els qui feien aquest bon servei sanitari. Joaquina té un estil solidari i el promou.

Són anys intensos per a la fundadora. Té cura del noviciat i vol molt ben preparades les futures educadores. Obre unes classes a la planta baixa, per tal que facin pràctiques, alhora que així facilita l'ensenyament a nenes que, altrament, quedarien sense instrucció.

En aquests anys el pare Claret fa exercicis espirituals a les germanes en diverses ocasions. Li serà un bon suport.

Les cartes mostren la constant connexió amb el noviciat i la casa mare, perquè les seves anades i vingudes de cap a cap de Catalunya sovintegen. Puja a Ribes de Freser, arriba vora el mar, a Cadaqués, i va a les terres de secà de Mollerussa i a les terres de vinya de Falset, per fer-ne només un petit mostreig. Els viatges són incòmodes, amb pluges o amb calor. Hi va per fer-se càrrec d'un projecte, signar un conveni, acompanyar les germanes, visitar-les més tard. El retorn a Vic és un goig, és tornar a casa, recuperar un ritme més assossegat, seguir més de prop la marxa del noviciat. Ara les cartes s'adrecen a les comunitats escampades ací i allà. Avui, el telèfon, els correus electrònics, els whatsapp, els hauria fet anar a dojo, però no en sabríem res!

Dir adéu, l'hivern de 1852

La seva salut està deteriorada. El metge li aconsella que eviti la fredor de l'hivern buscant un clima més propici. Quan per Nadal baixa a Barcelona, és per no tornar a Vic. Ho sap i, com en una pel·lícula, passen per la seva ment els records dels anys i els esdeveniments viscuts en aquesta ciutat, els rostres que ahir hi foren i avui ja no hi són, els goigs i els sofriments, les experiències espirituals. La conclusió és clara, l'ha anada unificant al llarg de la seva dilatada vida: «Que es faci del tot i per tot la voluntat de Déu».

Tot i el seu declivi evident encara signarà algun contracte per enviar germanes, i els darrers ja el gestionarà la seva futura successora. La seva darrera fundació s'obrirà a Puigcerdà el juny de 1854.

Poc després, a la Casa de Caritat de Barcelona, el 28 d'agost de 1854, moria víctima de la gran epidèmia de còlera la germana Joaquina de Mas i de Vedruna, fundadora de les Germanes Carmelites de la Caritat. En aquells dies de tràngol el certificat de defunció diu concisament: «Joaquina de Mas, edad 71 años, viuda de Teodoro de Mas, vivía en la Casa de Caridad». Moria talment com una velleta asilada, aquella nena Joaquina de Vedruna i Vidal que havia nascut en un casal aristocràtic, al carrer de l'Hospital a 600 metres de distància, feia més de setanta anys, al mateix barri del Raval. El 1881 les seves restes, ben identificades, tornarien a Vic, la terra que l'acollí i on arrelà profundament.

Aquella velleta, al moment de la seva mort, deixava una llarga descendència natural, sis fills, onze néts i una besneta. I una llarguíssima descendència espiritual: més de 150 germanes en les 30 fundacions dutes a terme a Catalunya, moltes d'elles amb dos serveis: escola pública i hospital municipal, sense oblidar les cases de caritat. Les seves paraules: «Voldria posar remei a totes les necessitats dels pobles», havien anat més enllà, traduïdes en accions concretes.

El Manso Escorial

Aquest espai és el bressol de la Congregació, la casa fundacional, on tot començà amb una gran simplicitat. Avui aquest nucli viu allarga el brancatge a quatre continents.

El Manso Escorial és centre d'irradiació i alhora d'atracció. Les prop de 1.800 germanes en algun moment de la seva vida –o en més d'un– vénen als orígens. A la casa reviu visualment els espais carregats d'història, veneren les restes de santa Joaquina de Vedruna i fan recorreguts pel centre històric de Vic. Els agrada la ciutat i rememoren les passes de la fundadora per aquells indrets que ella va fer tan seus.

Les germanes de les 242 comunitats distribuïdes en diversos països d'Europa, Amèrica, Àsia i Àfrica avui segueixen la seva tasca educadora, guaridora i alliberadora, amb l'accent de realitats socioculturals ben diferents, inserides sovint allà on és més necessari dignificar les persones, afavorint el diàleg intercultural, interreligiós, treballant per la justícia i la pau i aportant la petita però indispensable i possible contribució a fer del nostre planeta la casa de tots.

És habitual que fins a les arrels hi vinguin infants, joves i adults, persones que, en contacte amb les germanes Vedruna, busquen aquest indret singular o tenen ocasió d'apropar-s'hi. Tant li fa que siguin japonesos o llatinoamericans, indis, o

congolesos i filipins; vinguts de pobles i ciutats del país, o veïns de casa nostra, al Manso s'hi apleguen educadors, laics Vedruna, alumnes de les nostres escoles, clergues i religiosos. I, no cal dir, descendents i familiars de la que anomenen «àvia» o «tieta».

Joaquima era una dona contemplativa i activa. Les seves arrels són evangèliques i profundament humanes: «Vull que les meves filles vagin a molts llocs i no puden refusar-ho». Cal estar ben arrelat per esdevenir universal. Al llarg de generacions, les Vedruna hem procurat tenir present aquesta crida.